

Стратешки план за период 2022-2026 година

Содржина

ВОВЕД	4
КОИ СМЕ И ЗА ШТО СЕ ЗАЛАГАМЕ	5
СТРУКТУРА НА ИЧП	7
АНАЛИЗА НА КОНТЕКСТОТ	8
Правосудство и правна (не)сигурност	8
Висок степен на корупција.....	11
Пристап до правда и заштита на човековите права.....	12
Еднаквост и недискриминација.....	14
СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ 2022-2026.....	16
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 1. ПРАВОСУДСТВО И ПРИСТАП ДО ПРАВДА.....	16
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 2. ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА	16
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 3: ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЕУ ACQUIS И МЕЃУНАРОДНИ СТАНДАРДИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА.....	17
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 4. ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА	18
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 5. УСТАВНИОТ СУД ГАРАНТ ЗА ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИ ПРАВА..	18
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 6. БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА	18
СТРАТЕШКА ПРИОРИТЕТ 7. ИНСТИТУЦИОНАЛЕН И ОРГАНИЗАЦИСКИ РАЗВОЈ НА ИЧП	Error! Bookmark not defined.

ПРЕДГОВОР

Демократскиот развој на едно општество не се оценува само преку нормативите што државата им ги гарантира и обезбедува на граѓаните за остварување на нивните основни човекови слободи и права, туку и од функционирањето на механизмите на заштита на овие права.

Институтот за човекови права се залага за подобрување на состојбата во однос на човековите права во Република Северна Македонија (РСМ) и пошироко во регионот, преку градење на култура во која секој слободно, достоинствено и без дискриминација може да го развива својот потенцијал.

Содржината на овој стратешки документ, ќе биде целосно спроведена и отсликана во практичното делување на Институтот. Во тоа, како и досега, исклучително потребна е голема поддршка од сите оние со кои делиме иста визија и мисија, дека човековите права се темелите на правдата и мирот во светот и чија заштита, од една страна се засновува врз вистинската политичка демократија, а од друга страна, врз заедничкото сфаќање и почитување на човековите права, од кои тие слободи зависат, како што всушност е наведено во Европската конвенција за човекови права.

Претседателка на
Институтот за човекови права
Маргарита Цаца Николовска

ВОВЕД

Новиот стратешки план на Институтот за човекови права (ИЧП) кој го покрива периодот од 2022 до 2026 година е резултат како на досегашната работа и искрените напори за продолжување на тековните активности, така и за поттикнување и започнување на нови промени кои ќе го зголемат владеењето на правото, и ќе ја унапредат заштитата на човековите права и слободи во нашата земја и во регионот.

Во подготовката на Планот беа вклучени сите членови на управните, советодавните и извршните органи на Институтот кои дадоа значаен придонес во неговата изработка.

Предизвиците во однос на човековите права во РСМ се суштински и сеопфатни и во таа насока во Планот се утврдени приоритети и цели кои практично ги адресираат токму овие предизвици. Во овој Стратешки план за идните 5 години ги потврдивме веќе дефинираните мисија и визија, нашите вредности, актуелните проблеми, како и нашите цели и посакуваните резултати. Имплементацијата на Стратешкиот план во кој се утврдени мерките и активностите кои ќе бидат преземени за исполнување на стратешките цели и постигнување на посакуваните резултати.

Успешноста на овие два документи и постигнувањето на посакуваниот ефект ќе бидат условени од вклученоста на сите конституенти на ИЧП, од соработката со здруженијата на граѓани и државните институции, од донаторите, и сите други партнери со чија помош ќе достигнеме позитивни промени во правниот систем и во општеството во целина.

КОИ СМЕ И ЗА ШТО СЕ ЗАЛАГАМЕ

Институтот за човекови права (ИЧП) е здружение на граѓани основано на 01.06.2009 година со цел промовирање, унапредување и заштитата на човековите права и слободи. Своите определби ИЧП ги остварува преку континуирана едукација и анализа и истражување на состојбите, застапување и организирање на стручни дискусии во рамките и дискусии за општата јавност.

Во рамките на своите стратешки определби и верувања ИЧП работи во неколку клучни сегменти:

- ги следи состојбите во однос на уживањето на човековите права и слободи преку набљудување и анализа на сите релевантни процеси во земјава;
- ја подига свеста помеѓу релевантните институции, организации и останати чинители за неопходноста за утврдување и градење на ефикасен механизам за промоција, гаранција и заштита на човековите права и слободи,
- застапува случаи на дискриминација пред релевантни институции и ги информира граѓаните за нивните права;
- иницира дискусии за релевантните прашања и проблеми кои директно задираат во уживањето на основните права и слободи на човекот и граѓаните во РСМ, како во стручната така и во општата јавност.

Како свои конституенти ИЧП ги има граѓаните на РСМ и претставниците на различните професии и здруженија кои работат во областа на промовирање, унапредување и заштита на човековите права во земјава. ИЧП ги остварува своите активности како на територијата на РСМ така и во регионот и тоа преку директна реализација на активности и преку соработка со меѓународни институции, организации и здруженија од областа на промовирањето, унапредувањето и заштитата на човековите права во регионот.

Своите активности и резултатите ИЧП ги доближува до граѓаните по пат на известувања за јавноста преку јавните медиуми, на прес конференции, на форуми и тркалезни маси, преку социјалните медиуми и сл. Воедно ИЧП ги објавува сите релевантни информации и на својата веб-страница www.ihr.org.mk. На овој начин ИЧП го остварува своето влијание и отвора можност за јавна дебата со сите заинтересирани граѓани.

Членството на ИЧП брои 64 члена и тоа: магистри по правни науки, докторанди, професори, адвокати, судии на Врховниот суд на Република Северна Македонија, јавни обвинители, државни советници во релевантни институции и други и кадри и граѓански активисти кои ја поддржуваат визијата и мисијата на ИЧП.

Претседателка на Институтот за човекови права е Маргарита Цаца Николовска – Поранешна судија на Европски суд за човекови права и поранешна судија и заменик претседател на Уставниот суд на Босна и Херцеговина.

МИСИЈА

Промоција, унапредување и заштита на човекови права и слободи преку истражување, анализа, образование и други алатки за акција.

ВИЗИЈА

Визијата на ИЧП е да биде кредибилен и препознатлив чинител на општеството за заштита и унапредување на човековите права и слободи.

ВРЕДНОСТИ

Во рамките на својата мисија, во своето работење и во работењето со останатите релевантни актери, ИЧП ќе ги почитува и ќе ги практикува следните принципи и вредности:

- **Еднаквост и недискриминација** – го применуваме и промовираме пристапот на еднаквост и недискриминација на сите оние на кои им е потребна поддршка во превенцијата, остварувањето и заштитата на човековите права и слободи, водејќи се од општите начела и вредности за унапредување на човековите права;
- **Социјална кохезија** – промовираме и се залагаме за кохезивно општество кое работи кон благосостојбата на сите негови членови, се бориме против ексклузија и маргинализацијата, создаваме чувство на припадност и инклузија, промовираме меѓучовечки односи кои се засноваат пред сè на толерантност и почитување на индивидуата;
- **Транспарентност и отчетност** – се залагаме за транспарентност и отчетност во работењето на институциите во државата и другите релевантни чинители, и вложуваме напори да бидеме пример за континуирана транспарентност и отчетност на работењето на ИЧП;
- **Професионалност** – професионалноста останува главен приоритет и основна водилка на сите членови поединечно и на ИЧП како целина, притоа почитувајќи ги индивидуалните разлики и поединечните ставови по одредени прашања;
- **Демократски дијалог и управување** – промовираме дијалог и разбирање кои ќе бидат основа на сите нивоа на советување, управување и извршување на активностите во ИЧП, а во насока на демократско работење.

УНИКАТНОСТ

Уникатноста на ИЧП се состои во симбиозата на знаење и искуство во областа на човекови права и слободи и ентузијазам во спроведување на визијата и мисијата.

СТРУКТУРА НА ИЧП

Собрание

Управен Одбор

Советодавен Одбор

Претседател на ИЧП

Извршна канцеларија

Извршен директор

Програмски координатори

Проектни соработници

Проектни координатори

Лице за односи со јавност

Проектни асистенти

Практиканти

АНАЛИЗА НА КОНТЕКСТОТ

Правосудство и правна (не)сигурност

Политичката и институционална криза со која се соочуваше РСМ во изминатите години ги продолжила своите последици во сите полиња вклучувајќи го правосудството како најважен сегмент за примена на правото и борбата против корупцијата во сите нејзини облици. Меѓутоа, сеуште е потребен труд да се обезбеди систематска имплементација на ажурираниот акциски план за стратегијата за реформи во правосудство. Правосудните институции имплементираат нови правила за именување, унапредување, дисциплина и разрешување на судии и Судскиот совет попроактивно ја практикувал својата улога. Како резултат на работата на ИЧП во следење на Судскиот совет, нашата држава воспоставила механизми да обезбеди правосудна независност и отчетност, како на пример правила за мериторно именување, проведување на добра и конфликти на интереси и дисциплински постапки. Меѓутоа доста треба да се направи за имплементација на Правната рамка за ефективна имплементација како и зголемени напори од сите странки за да ја покажат својата примерност ќе придонесат кон зголемена јавна доверба во правосудството. Во оние држави кои почиваат врз начелата на владеење на правото и поделба на власта, судството е главниот носител на заштитната функција во остварувањето на индивидуалните слободи и права на човекот и граѓанинот. Таа своја функција и надлежност судството може да ја оствари само доколку се заснова и се раководи од начелата на уставност и законитост, негова независност и непристрасност и тоа како од институционален така и од функционален аспект.

За жал, од многу спроведени истражувања и анкети на државно ниво, може да се заклучи дека недовербата која е присутна кај граѓаните во нашата земја ги отсликува недостатоците во судството. Непочитувањето на меѓународните начела и стандарди и селективната примена на државни регулативи при избирање и унапредување судии и јавни обвинители довело до селекција на несоодветен персонал и, што повеќе, разрешување на искусни кадри. Згора на тоа, претстојниот ветинг во правосудството не е гарантор за ефикасноста на правосудството особено доколку не се спроведува согласно детална методологија и критериуми и особено ако е политички мотивиран. Затоа следење на имплементација на легислативата и селекцијата, унапредувањето и разрешувањето на судиите е важно за соодветна имплементација на легислативата.

Поради избивање на Ковид-19, во 2020 година, судовите беа затворени речиси три месеци, така што, проблемите со заостанатите предмети излегоа на површина. Дури и потоа, некои од судските седници беа презакажани поради позитивни случаи на коронавирус и сетто тоа придонело до задоцнувања во судските седници од неколку месеци. Дополнително, постојат проблеми во постапување на Управниот суд и Вишиот управен суд во врска со непочитување на законските обврски за мериторно решавање на предметите во насока на нивно ажурно и ефикасно работење; ненавременото доставување на бараните списи од државните институции до Управниот суд пред донесување на одлуката од страна на Управниот суд, што резултира со одолговлекување на постапката, како и непостапување на органите по јасните напатствија од овие судови содржани во нивните одлуки што значи неизвршување на судски одлуки, станува јасна неефикасноста и нефункционалноста на судството.

Уставниот суд како орган *sui generis* во последниве години покажа бројни слабости во неговото функционирање. Уставот на РСМ и Деловникот на Уставниот суд не овозможуваат целосна заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот во постапка пред Уставниот суд. Имено она што е идентификувано како значаен проблем во оваа област е отсуство на *per se* Уставна тужба и недостаток на стручност на Уставниот суд и тесниот корпус на права и слободи на човекот и граѓанинот што ги штити уставот. Иако во Уставот на РСМ дава можност за барање за заштита на слободите и правата на човекот и граѓанинот пред Уставниот суд, рестриktivното толкување на уставните одредби

и несоодветна пракса на Уставниот суд покажува целосно отсуство во практикување на ова барање. Од друга страна професионалноста и стручноста на судиите од последниот состав на Уставниот суд е доведена во прашање како резултат на неколку дискутабилни одлуки донесени од нивна страна од кои еден дел се општо познати на пошироката јавност.

Ваквите состојби, обременети дополнително со сè почестата измена на правната регулатива, и тоа особено измената и носењето на законите во скратена и итна постапка, доведе до правна несигурност на граѓаните.

Конечно, неупотребата на супсидијарниот принцип и непримена на праксата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) говори за слабото судство во кое правните практичари недоволно го познаваат супсидијарниот принцип и незначително е повикувањето на праксата на ЕСЧП во судските одлуки.

Одлуките на ЕСЧП практично не се извршуваат, особено оние одлуки на ЕСЧП кога за сторена повреда паричното обесштетување не е возможно и особено оние одлуки на ЕСЧП каде се утврдува системски проблем и последователно кршење на човековите права, каде имплементацијата на пресудата значи преземање на поединечни и општи мерки, заради отстранување на повредата и последиците кои настанале од неа, како и на причините што довеле до поднесување на жалби пред Судот и соодветно спречување исти или слични повреди.

Судски совет

Судскиот совет на РСМ, во рамки на својата надлежност за обезбедување независност на судството, треба да иницира и да води процес на активности со цел да се промовира независно, одговорно и висококвалитетно судство, со што ќе овозможи непристрасно, ефективно и ефикасно остварување на правдата. Сепак во изминатите години Судскиот совет не покажа во пракса ефективно и проактивно исполнување на своите надлежности. Напротив, перцепцијата за неговата работа е дека ова тело не е независно во вршењето на своите надлежности. Главни проблеми нотирани во работата на Судскиот совет се од аспект на транспарентно, отчетно и ефективно исполнување на своите надлежности пред сè во делот на избор и разрешување на судии и претседатели на судови, транспарентност и објавување на образложени одлуки, проактивна улога во обезбедување на независноста на судството.

Во минатото, перцепцијата за неговото работење била дека ова тело не е независно во применување на своите надлежности. Меѓутоа, во поскоро време перцепцијата за работата на Судскиот совет се подобрува во доста попозитивна, покажувајќи ја волјата на институцијата да стане потранспарентна, отчетна и ефикасна во водење на своите должности според Уставот и релевантните закони. ИЧП континуирано ја следи работата на Судскиот совет и значително придонел до имплементирање на легислативата и транспарентноста и ефективноста на институцијата. Следењето на седниците на Судскиот совет и пишување на извештаи за следење на неговото работење од страна на ИЧП ќе продолжат поради тоа што правосудството е многу важен стратешки приоритет за Институтот.

Судска администрација

Еден од клучните фактори за ефективни реформи во правниот сектор е квалификуваната судска администрација. Иако судската администрација игра важна улога во севкупниот квалитет на секторот за правда, нејзиното учество во реформските процеси е на многу ниско ниво. Од друга страна, првиот контакт на граѓаните со судовите обично е преку вработените во судската администрација; поради оваа причина, судската администрација потребно е активно да се вклучи во изготвување на законските решенија кои се однесуваат на статусот и работата на судските службеници, како и во процесот на спроведување на реформите во правосудниот сектор, кои за возврат ќе овозможат полесен пристап до правдата за граѓаните на нашата земја.

Потребно е зголемување на транспарентноста, одговорноста и ефикасноста на секторот на правдата како целина, а посебно вработените во судската администрација во насока на овозможување на принципот на "пристап до суд" на ЕСЧП. Пристапот до суд кој е тесно поврзан со пристапот до информации во врска со функционирањето на судската администрација треба да го зголеми знаењето на јавноста во врска со судските постапки и треба да нагласи дека јавните интереси најдобро ги задоволуваат отворените судови и пристапната судска администрација.

Потребна е ефикасна и одговорна судска администрација, објективно оценување на нејзината работа и соодветен надомест. Потребна е и подобрена внатрешна комуникација помеѓу вработените во судот, поголема техничка опременост и техничка поддршка. Дополнително, засилената соработка меѓу судиите и судската администрација би дала дополнителен квалитет на пристапот до правда и заедничкиот и партиципативниот пристап помеѓу судиите и вработените во судската администрација ќе обезбеди ефикасна постапка во пракса.

Правосудниот систем како целина има потреба за зголемена транспарентност, одговорност и ефективност, особено кога се работи за вработени на судската администрација од аспект на "пристапност до судот" како начело воспоставно од ЕСЧП. Пристапноста на судот е длабоко поврзана со достапноста на јавни информации за работењето на судската администрација, зголемувањето на јавното знаење за судските постапки и потенцирање дека отворените судови и пристапните судски администрации се усогласени со јавниот интерес.

Потребна е ефикасна и одговорна судска администрација, како и објективна проценка на нејзиното работење. Што повеќе, потребна е имплементација на подобрена интерна комуникација помеѓу вработените на судот, како и подобра техничка екипираност и поддршка со цел да се развие практична и продуктивна судска администрација. Згора на тоа, зголемена соработка помеѓу судиите и судската администрација би го зголемила квалитетот на пристапот до судскиот систем, и кооперативен пристап помеѓу судиите и вработените ќе обезбеди поефективна постапка во пракса.

Совет на јавни обвинители

Советот на Јавни обвинители на Република Северна Македонија е самостоен орган кој ја обезбедува и гарантира самостојноста на јавните обвинители во извршување на нивната функција. Тој со својата работа оневозможува какво било влијание во јавното обвинителство спротивно на закон. Работите од својата надлежност Советот ги разгледува и за нив одлучува на седница а за својата работа поднесува годишен извештај до Собранието на Република Северна Македонија. Извештајот содржи податоци за бројот на избраните и разрешените јавни обвинители, бројот на поведени и завршени дисциплински постапки, кадровските состојби во јавното обвинителство, материјално-

финансиската состојба во јавното обвинителство, податоци за постапување по претставки и предлози од граѓаните и правни лица и други податоци од делокругот на работата на Советот.

Законската регулатива е недоволно прецизирана за да може да обезбеди целосно и ефективно постапување во постапките по поднесените претставки против јавните обвинители, бидејќи надлежностите на Советот на јавните обвинители сепак се ограничени и оставено е суштинската одлука да се донесе во рамките на организацијата на Јавното обвинителство. Преговорите на власта и опозицијата и измените на законската регулатива, што се на повидок, а се во однос на функционирањето на Јавното обвинителство и Специјалното јавно обвинителство, ќе имаат директно влијание и врз поставеноста, улогата и надлежностите на Советот на јавните обвинители, па затоа е потребно и негово поголемо вклучување при носењето на овие законски измени.

Висок степен на корупција во јавниот сектор

Јавниот сектор, кој треба да се одликува со професионалност и етичност и треба да претставува еден од клучните двигатели во развојот на државата, се соочува со целосна партизација. Имено неодоеноста на државата од партијата доведува до состојба во која институциите функционираат во интерес на партиите, наместо во интерес на граѓаните. Ова пак следствено го нарушува принципот на праведност и еднаквост во постапувањето и доведува до несоодветни јавни услуги за сите граѓани.

Борбата со корупцијата секогаш претставувала тежок предизвик за Северна Македонија. Со цел успешно справување со корупција, на една држава и е потребна добра легислатива, но и ефективна имплементација на законите во пракса. Индексот за перцепција на корупција на Transparency International во 2020 година ја рангира државата на 111 место од 180 земји. На регионално ниво, Северна Македонија е рангирана на крај на табелата заедно со Босна и Херцеговина. Генералната перцепција во јавноста укажува кон фактот дека митото се смета за нормална активност со цел да се забрза некоја постапка на локално ниво во врска (но не ограничувајќи се) со јавните набавки, постапки на градење, здравствена заштита и други услуги.

Законот за спречување на корупција и судирот на интереси усвоен во јануари 2019 година беше солидна база за создавање на Антикорупциската стратегија со цел зголемување на транспарентноста и отчетноста на државните институции, да се зајакне нивниот интегритет, политичка одговорност, и да се спречува било какво вмешување воедно спречувајќи корумпирана пракса. Целта на Акција 21 (која се состои од 18 чекори) е слична иако поограничувачка отколку Стратегијата, имајќи го предвид фактот дека оваа Акција предвидува конкретни мерки и инструменти кои ќе го зајакнат капацитетот на институцијата и ќе ја олеснат борбата против корупција, ќе ја намалат корумпираната пракса преку електронска поврзаност на сите анти-корупциски институции, нивната дигитализација, воведувајќи ја платформата Е-инспектор, една единствена платформа за државна помош и други сегменти кои ќе го подобрат функционирањето на државните институции, се додека а борат против корупцијата.

Имајќи го предвид горенаведеното како и фактот што борбата против корупцијата е една од стратешките приоритети на ИЧП, Институтот ќе ја следи имплементацијата на Националната стратегија за спречување на корупција како и владиниот план Акција 21. Истовремено, ИЧП ќе ја следи работата на Државната комисија за спречување на

корупција која има надлежност да ги утврдува мерките за спречување на корупцијата во политиката, во вршењето на власта и во вршењето на доверени јавни овластувања, мерките за спречување на судирот на интереси, како и мерките за спречување на корупцијата при вршење на работи од јавен интерес и други дејности на правните лица сврзани со остварување на власта.

Пристап до правда и заштита на човековите права

Остварувањето на човековите права им овозможува на луѓето да учествуваат во општествените одлуки кои влијаат на нивниот живот и да дејствуваат во насока на решавање на конфликти, подобрување на животните стандарди и овозможување средина за просперитет. Пристап до правда во една држава е индикатор за степенот на почитување на човековите права и основните слободи.

Новиот Закон за бесплатна правна помош кој беше усвоен во мај 2019 година, нуди висок спектрум за пристап до правда и тоа во облик на: (а) здобивање со примарна правна помош преку давање на правни совети, информации, пополнување на Барање за секундарна правна помош, итн., и (б) здобивање со секундарна правна помош преку застапување пред надлежните судови и институции.

Во 2020 година, Институтот за човекови права бил пријавен како граѓанско здружение овластено за давање на примарна правна помош. Во последователните месеци, ИЧП доби бројни пораки за бесплатна правна помош. Голем број од примените прашања се однесуваа на прекин на работен однос и плаќање на платите поради пандемијата причинета од Ковид-19 за кои ИЧП даваше општи правни информации и правни совети. Повеќето од прашањата за социјална заштита беа поврзани со условите за здобивање со минимална загарантирана помош. Што повеќе, ИЧП доби прашања околу условите за здобивање со помош за дете и нега за друго лице. Некои од прашањата беа поврзани со постапки преку кои луѓето може да се жалат. ИЧП примил и прашања од лица за тоа како да постапуваат во ситуации кога нема одговор од државните институции, пришто ИЧП ги советува лицата да поднесат Ургенција или да го насочат прашањето до Државниот управен инспекторат.

Во наредниот период, ИЧП планира да ја зајакне програмата за давање на бесплатна правна помош, со посебен фокус кон ранливите категории на лица (лица со ниски примања, лица со попречености, ЛГБТИ и ромите).

Заедниците, владите и меѓународната заедница треба да се соочат со предизвикот за борба против основните причини за кршењето на човековите права, што доведуваат до дискриминација, маргинализација, социјална исклученост и неправеден пристап и распределба на придобивките од јавните добра и услуги. Тука пристапот, заснован на човековите права, во развојот станува релевантен. Пристапот заснован на човековите права (ПЗЧП) е методолошка рамка која има за цел да ги интегрира човековите права во секоја развојна програма и при обезбедување проекти и услуги. Како концепт, ПЗЧП обезбедува значајно и систематско вклучување и зајакнување на најранливите категории.

Поради постојаното растечко прифаќање и примена на овој принцип и докажаното зајакнување што го носи, важно е граѓанското општество, државните органи и бизнис-секторот да се запознаат со основите на примена на ПЗЧП. Систематската интеграција на овој пристап во секојдневната работа на сите релевантни чинители ќе го подобри

почитувањето и заштитата на човековите права во земјава. Пандемијата предизвикана од Ковид-19 ја истакна потребата од примена на ПЗЧП во мониторирање на рестрикциите во уживање на човековите права како што се: право на живот, здравје, здравствена заштита, образование, слобода на движење, изразување, право на мирно собирање и слично. Измените и дополнувањата на Кривичниот законик усвоени во декември 2018 година ги дефинираа делата од говор на омраза при што беа проширени основите на заштита. Согласно Кривичниот законик. Дело од омраза се смета како кривично дело против физичко или правно лице и со нив поврзани лица или имот кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на раса, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување.“ Сепак, луѓето не се соодветно заштитени во однос на говорот на омраза и дискриминација.

И покрај вклучувањето на сексуалната ориентација и родовиот идентитет како основи по кои може да се изврши кривично дело – дело од омраза, во РСМ нема ниту една пресуда пред надлежните судови за ова дело.

Унапредувањето на родовата еднаквост во државата стагнира. Истражувањата кои беа спроведени, покажуваат дека државните институции и општините на локално ниво не ја имплементираат Националната стратегија за родовата еднаквост 2013-2020. Прашањата поврзани со родовата еднаквост не се доволно експонирани во сегментите на родово буџетирање ниту во работата на Комисијата за еднакви можности за жени и мажи. Недостигот на родовата еднаквост ги вклучува и родовите стереотипи и може да се забележи и во училиштата каде образованието треба да абиде катализатор на социјални промени и јакнење на човековите права како и спречување на родовата нееднаквост. Дополнително, проблемите поврзани со родовата нееднаквост во образованието може да се смета за контроверзно прашање затоа што честопати води кон дискриминација. Наставниците и професорите се тие кои треба да се стремат кон постигнување на родовата еднаквост која ќе овозможи систематски да се рефлектира нивниот статус и да се зголеми нивното и значењето на учениците.

Родовото базирано насилство во Северна Македонија е на повисока стапка од кога било претходно. И покрај ратификувањето на Истанбулската конвенција, државата презема спори и незначителни напори за хармонизација на домашната законска регулатива со Конвенцијата. Дополнителен проблем е нејзината имплементација. Законот за еднакви можности на жените и мажите е непроменет од 2015та година и покрај новите трендови во насока на унапредување и промовирање на родовата рамноправност како на домашно така и на меѓународно ниво. Пристапот заснован на човекови права од ОН и пристапот на ЕУ за вклучување на родовата перспектива во сите програми и креирање на политики (Gender Mainstreaming) се концепти ретко познати кај нас, а уште помалку применливи. ИЧП смета дека може да придонесе во градење на капацитетите за соодветно вклучување на овие методолошки рамки и стратегии.

Анализата која беше спроведена од страна на Институтот за човекови права во изминатиов период покажа дека постои потреба од извесни промени во однос на подготовка, рецензија и објавување на научните трудови. Изминативе години покажаа дека списанието успеа да се промовира како признаено научно списание во државата. Согласно неодамнешните измени во политиката на издавање на списанието, постои можност за доставување на два вида на трудови и тоа: (1) Научни трудови кои ќе ги рефлектираат теоретските аспекти на теми поврзани со човековите права и владеење на правото кои се однесуваат на РСМ, но и општо на останатите држави во Европа и

пошироко и (2) Научни трудови кои ќе се осврнат на анализа од практичен аспект на конкретни пресуди на Европскиот суд на правдата и Европскиот суд за човекови права.

Визијата на Уредничкиот одбор на списанието е во наредните години да го прошири корупост на заинтересирани автори за доставуваат и ибјавуваат трудови во Правен дијалог. Целта е да привлечат повеќе автори од различни сфери вклучувајќи, но не ограничувајќи се на студенти на додипломски и мастер студии, докторанди, правни практичари, професори, судии, адвокати и експерти по владеење на правото и човекови права. Со цел електронска дисеминација, списанието ќе биде дизајнирано, додека пак трудовите предмет на лектура. Дополнително, секој доставен труд ќе биде предмет на првична рецензија од страна на уредникот и неговиот заменик, а потоа ќе биде доставен на уште еден член од Уредничкиот одбор со цел анонимна рецензија.

Во 2020 година, Институтот ја основа ИЧП Академијата за е-учење. Оваа Академија беше дизајнирана како место каде што пошироката јавност, студентите, правните професионалци и другите заинтересирани учесници преку едукативни онлајн курсеви да можат да стекнат знаења за човековите права преку различни теми како што се: прашањата поврзани со дискриминација, стратешкото претставување пред Европскиот суд за човекови права, ставање крај на родовите стереотипи во образованието и многу други интересни прашања. Во иднина, Институтот има за цел да развие и други онлајн курсеви каде преку едукативни лекции, прашања и квизови заинтересираните учесници ќе дознаат повеќе за темата од нивен интерес.

Со цел да ги зајакне своите капацитети, ИЧП планира да потпише меморандум за соработка со неколку правни факултети во земјава. Целта е членовите на Извршната канцеларија на ИЧП да подготват презентации на теми од интерес за студентите со цел да ги едуцираат. На овој начин, членовите на ИЧП ќе го пренесат своето знаење на студентите и ќе ги зајакнат своите капацитети во спроведување на истражување, подготовка на едукативни материјали и сл.

ИЧП има за цел да имплементира ограничени материјали поврзани со детските и човековите права во образованието на малолетниците, во обид да ја подигне свеста за човековите права уште од најмала возраст. Идеално, ИЧП смета дека вклучувањето на образованието за децата и човековите права во наставните програми не е само изборно, туку неопходно со цел да се создаде иднина и нација што повеќе ги поддржува еднаквите права за сите граѓани. Замислено е да се спроведува првенствено преку неформално образование. ИЧП се надева дека на крајот ќе го вклучи овој предмет во формалното образование, утврдувајќи го нашето верување дека ИЧП може да биде значаен чинител во образованието на децата во однос на човековите права во образовниот процес.

1.1 Нееднаков третман на граѓаните – дискриминација и насилство

Новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација во Северна Македонија беше донесен во мај 2019 година. Но, на почетокот, овој закон беше соочен со значителни предизвици поради фактот што претходната Комисија за спречување и заштита од дискриминација поднесе иницијатива пред Уставниот суд, и го оспори Законот поради немање потребно мнозинство за донесување на Законот.

Во меѓувреме, Законот беше оспорен поради одредени промени во основите на дискриминација, кои вклучуваат сексуална ориентација и родов идентитет, а тие претставуваат показател за суштинскиот проблем што и државните органи и пошироката јавност не ги препознаваат и не ги прифаќаат сите форми на дискриминација. ниту пак веруваат во правосудниот систем во државата.

Уставниот суд ја прифати иницијативата и одлучи да го поништи Законот, со што државата уште еднаш остана без конкретен закон со кој се забранува дискриминација од секаков вид и се обезбедува заштита пред Комисијата. Текстот на Законот за спречување и заштита од дискриминација уште еднаш беше ставен на седница пред пратениците и усвоен во октомври 2020 година. Законот нуди нови основи за заштита од дискриминација вклучувајќи го родовиот идентитет и сексуалната ориентација како основи за дискриминација.

Искуството и експертизата на Институтот за човекови права се лоцираат во областа на човековите права и пристапот до правдата, особено за маргинализираните групи на луѓе, а нашата програма е подготвена да ја унапреди заштитата на човековите права и да се бори против дискриминацијата во Северна Македонија .

Преку анализа на националната регулатива утврдивме дека постоечкиот механизам за спречување и заштита од дискриминација е тешко да се спроведе во пракса.

Некои од најчестите проблеми кои се среќаваат се следните:

- **Неостварување на социјална заштита**– системот не им овозможува соодветна заштита на маргинализираните групи на граѓани за остварување на достоинствен живот;
- **Индиректна и скриена дискриминација (политичка, полова, родова...)** – присуство на индиректната дискриминација најчесто во постапките при вработување и напредок во кариера;
- **Недоволно препознавање на дискриминацијата** – граѓаните и институциите не се доволно свесни за состојбите во коишто постои дискриминација за да можат истата да ја спречат;
- **Недостаток на доверба во судството за поведување правни постапки по различни основи на дискриминација** - „скромната“ судска практика во земјава покажува дека многу судии не се запознаени со Законот за спречување и заштита од дискриминација, додека донесените пресуди покажуваат дека тужбите се одбиени или судот покрај доставените докази не утврдил дискриминација.
- **Неефикасни органи за спречување и заштита од дискриминација** – постојните органи (КЗД, Судовите) се несензитивни и недоволно квалификувани да ги препознаат „новите“ форми на дискриминација и да постапуваат соодветно по нив.
- **Неефикасни механизми за спречување на родово-базирано насилство, вклучително и вознемирување на работното место** – постојната законска регулатива е неефикасна и неприменлива, а имплементацијата на меѓународните инструменти е непостоечка.
- **Несанкционирање на насилството поттикнато од дискриминаторски мотиви** – институциите и органите не вложуваат напори за соодветно санкционирање на насилството кон ранливи групи на луѓе како ЛГБТКИ заедницата, жените, децата, Ромите, итн.

Како резултат на ваквите општествено-политички случувања во Република Северна Македонија, ИЧП во наредниот период ќе работи на стратешки цели кои треба да придонесат кон враќање на принципите на владеење на правото и заштита и унапредување на човековите права во РСМ. Дополнително ИЧП ќе го засилува своето влијание преку градење на своите институционални капацитети за да стане значаен центар кои се својата стручност и професионалност ќе придонесе кон важни и позитивни општествени промени.

СТРАТЕШКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ 2022-2026

Иако нема единствен начин да се решат комплексните проблеми со кои се соочува Република Северна Македонија, сепак ИЧП во рамките на своите можности и капацитети го дефинира овој Стратешки план како патоказ за наредниот четиригодишен период.

Стратешките приоритети, целите и мерките ги дефинираат аспирациите на организацијата и нејзините амбиции да работи на значајни општествени прашања кои треба да придонесат кон унапредување на човековите права и слободи во државата.

Преку различни активности, анализи, дискусии, застапување и лобирање се обврзуваме да работиме во следните области:

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 1. ПРАВОСУДСТВО И ПРИСТАП ДО ПРАВДА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 1: ОВОЗМОЖУВАЊЕ ПОЛЕСЕН ПРИСТАП ДО ПРАВДА

- Давање на Бесплатна правна помош на ранливи категории на лица (лица со ниски примања, лица со попречености, ЛГБТИ, ромите, итн) ;
- Следење на реализација на реформите во правосудството;
- Следење на Судскиот совет и подготвување на мониторинг извештаи околу наодите што ќе поизлезат од постојаното следење;
- Следење на судски постапки во посебни области, како на пример: анти-дискриминација, мобинг и корупција;
- Заложба за овозможување ефективен пристап до правда на сите граѓани;
- Зголемување на заедничката заложба на професионалните здруженија на судии и судска администрација и нивната директна инволвираност во судските реформи;
- Следење на работата на судската администрација, и зајакнување на соработката и капацитетот на судските професионалци за поефективно, отчетно и транспарентно судство.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 2. ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 2: ПРОМОЦИЈА, ОБРАЗОВАНИЕ И ЗАЛОЖБА ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

- Промоција на Пристапот заснован на човекови права (ПЗЧП) и негова имплементација во државните институции, граѓанските организации и бизнис секторот;
- Залагање за имплементација на ПЗЧП особено за време на пандемијата предизвикана од Ковид-19 и наметнатите ограничувања на човековите права поради прогласената вонредна состојба;

- Објавување на научни трудови кои ќе ги рефлектираат теоретските и практични аспекти поврзани со човековите права и владеење на правото како дел од стручното списание „Правен дијалог“;
- Унапредување на знаењата за човековите права со користење на ИЧП Академијата за е-учење која претставува платформа со онлајн курсеви со различни теми за човекови права;
- Креирање на онлајн едукативни курсеви на ИЧП Академијата за човекови права кои ќе се однесуваат ма различни аспекти поврзани со човековите права, пристапот до правда и владеење на правото;
- Едукација на граѓаните за човековите права (ученици, студенти, професори во училиштата, судски и административен персонал);
- Едукација за правата кои произлегуваат од Европската конвенција за човекови права и праксата на Европскиот суд за човекови права;
- Спроведување на предавања од членови на Извршната канцеларија на МЧП пред студенти од правните факултети во земјата на различни теми поврзани со човековите права, пристапот до правда и владеењето на правото;
- Организирање фокус групи, анкети и локални средби со граѓани за прашања поврзани со човековите права и основни слободи;
- Подигнување на свеста и преземање мерки за унапредување на правото на образование;
- Подигнување на свеста за родовата еднаквост и ставање крај на родовите стереотипи;
- Подигнување на свеста и преземање мерки за унапредување на правата во областа на заштитата и одржливоста на животната средина;
- Подигнување на свеста и преземање мерки за унапредување на работничките права;
- Соработка и вмрежување со организации на регионално и меѓународно ниво во насока на зголемена промоција на човековите права;

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 3: ПРИМЕНА НА ЕУ ACQUIS И МЕЃУНАРОДНИТЕ СТАНДАРДИ ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 3 : **to advocate proper legislation regarding human rights protection**

- Следење на спроведувањето на правото на ЕУ во однос на владеењето на правото и основните права;
- Залагање за соодветно законодавство и политики во однос на заштитата на човековите права и владеењето на правото
- Консултации за надворешно или директно учество на состаноци на работните групи, независно или како дел од мрежа на граѓански организации, во рамките на гореспоменатите поглавја;
- Следење на транспарентноста на институциите за начинот на водење на преговорите со ЕУ;
- Следење на дадените мислења и извештаи од Венецијанската комисија за одредени закони кои се област од интерес на МЧП;
- Анализа и предлози за компатибилност на националното право со меѓународните стандарди;
- Предлози засновани на докази за избегнување на селективно спроведување на законите во поединечни случаи;
- Иницирање поширока јавна расправа пред донесување закони во Собранието (за закони кои се од интерес на ИЧП и следење и коментирање на системот ЕНЕР;
- Следење на имплементацијата;

- Едукација и подигање на свеста кај правните практичари за важноста на принципот на супсидијарност и практиката на ЕСЧП;
- Следење и извршување на одлуките на ЕСЧП во соработка со Бирото за застапување на Северна Македонија пред ЕСЧП и зголемена информираност за пошироката јавност.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 4. ЕДНАКВОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 4: ЗАСТАПУВАЊЕ НА СЛУЧАИ НА ДИСКРИМИНАЦИЈА

- Развој на програма за застапување на случаи каде што очигледна дискриминациска пракса е утврдена пред надлежните судови;
- Поднесување на претставки по различни основи на дискриминација до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација;
- Подготвување на барања за заштита на човековите права во согласност со член 110 став 3 од Уставот пред Уставниот суд на Република Северна Македонија;
- Лобирање и застапување на интересите на маргинализираните групи (ЛГБТИ, жени, деца, лица со попреченост, лица со ретки болести, старци, Роми и други) во соработка со партнерски организации;
- Подигнување на свеста за разбирање и препознавање на дискриминацијата со посебен пристап кон индиректната дискриминација (политичка, сексуална, полова...);
- Следење на работата на Комисијата за спречување и заштита од дискриминација;

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 5. УСТАВНИОТ СУД ГАРАНТ ЗА ЗАШТИТАТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 5: ЗАЈАКНАТА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ПРЕД УСТАВНИОТ СУД НА РСМ

- Следење на работата на Уставен суд во насока на негова стручност и одлучување особено при барања за заштита на правата и слободите пред Уставниот суд ;
- Следење на седници и работата на Уставен суд;
- Следење на спроведувањето на уставно загарантираните надлежности на законодавната, извршната и судската власт;
- Следење и објавување коментари (забелешки) на одлуките на Уставниот суд;
- Лобирање за проширување на корпусот на права и слободи што го штити Уставниот суд.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 6. БОРБА ПРОТИВ КОРУПЦИЈА

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 6: ПРИДОНЕС КОН НАМАЛУВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА

- Следење на спроведувањето на законската процедура и критериумите за вработување во јавниот сектор и подобрување на достапноста на информациите до граѓаните во однос на заштитата на нивните права;
- Следење на работата на Владата и Државната комисија за спречување на корупцијата во однос на имплементацијата на Националната стратегија за антикорупција и Планот на Владата Акција 21;

- Анализа на функционирањето и ефективноста на регулаторните комисии и тела;
- Зголемена транспарентност и отчетност на институциите во однос на трошењето на јавните пари;
- Следење на имплементацијата на Националната стратегија за спречување на корупција и судир на интереси 2020-2024 година која треба да биде усвоена од Државната комисија за спречување на корупцијата, а потоа и од Собранието на Северна Македонија.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТ 7. УЧЕСТВО ВО ПРОЦЕСОТ НА ПРЕГОВОРИТЕ ЗА ПРИСТАПУВАЊЕ КОН ЕУ

СТРАТЕШКА ЦЕЛ 7: ПРИДОНЕС КОН ПРИСТАПУВАЊЕТО ВО ЕУ ВО ОДНОС НА ПОГЛАВЈЕ 19, 23 И 24

- Унапредување на системите и процедурите на ИЧП;
- Континуирана надградба на успешното функционирање помеѓу Управниот и Советодавниот одбор, Извршната директорка и Извршната канцеларија со цел следење на состојбите во областите на стратешките приоритети за МЧП, консултации и навремено реагирање;
- Зајакнување на внатрешните капацитети за застапување на поединечни случаи во случаи на повреда на човековите права;
- Зајакнување на капацитетите на ИЧП во форма на пишување истражувачки анализи, документи за политики за актуелни прашања за човековите права како и поднесување иницијативи и барања за заштита на човековите права и основни слободи пред Уставниот суд;
- Зајакнување на застапувањето со цел да се постигнат стратешките приоритети за МЧП и да се развие понатамошниот потенцијал за ИЧП;
- Обука за инвестирање во градење капацитети и развој на потенцијалот за ИЧП;
- Зајакнување на позициите на МЧП во регионот и вмрежување со слични организации;
- Споделување на искуства и успешни практики со странски организации кои споделуваат слична мисија и визија со цел да се подобри функционирањето на ИЧП и да се имплементираат позитивни примери во нашата земја;
- Континуирана обука на членовите на извршната канцеларија во областите на проектен и финансиски менаџмент, изготвување проектни апликации и канцелариска работа.
- Подготовка на план за застапување, како и следење и евалуација на неговите активности со користење на ИЧП и
- Изработка на план за комуникација и видливост за овој стратешки план.